

คำนำ

เอกสารหลักสูตรอบรมแบบ e-Training หลักสูตรการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง เป็นหลักสูตรฝึกอบรมภายใต้โครงการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาโดยยึดถือภารกิจและพื้นที่เป็นฐานด้วยระบบ TEPE Online โดยความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะ ตามความสนใจและภารกิจของตัวเอง โดยสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ทุกคน ทุกสถานที่ และทุกเวลา ลดการเข้ารับการประชุม อบรม และพัฒนานอกพื้นที่ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการประหยัดงบประมาณของส่วนราชการและค่าใช้จ่ายส่วนตัวของครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาลดการทิ้งห้องเรียน นักเรียน และพื้นที่ปฏิบัติงานลง โดยใช้หลักสูตรและวิทยากรที่มีคุณภาพ เน้นการพัฒนาโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลักสูตรอบรมแบบ e-Training หลักสูตรการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อยังประโยชน์ต่อระบบการศึกษาของประเทศไทยต่อไป

หลักสูตร

การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง

รหัส TEPE-58103

ชื่อหลักสูตรรายวิชา การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง

วิทยากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา

รายละเอียดหลักสูตร

คำอธิบายรายวิชา

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง วิชาหน้าที่พลเมือง กับการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย สื่อและแหล่งการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ครูผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความสามารถ ดังนี้

1. วิเคราะห์จุดเด่นของความหมายความเป็นพลเมือง
2. วิเคราะห์จุดเด่นของความหมายของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี อธิบายพื้นฐานของความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย
3. วิเคราะห์ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. วิเคราะห์จุดเน้นของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง
5. อธิบาย แนวปฏิบัติสำคัญในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง
6. วิเคราะห์พฤติกรรมที่ต้องฝึกฝนแก่นักเรียนในวิชาหน้าที่พลเมือง และนำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
7. วิเคราะห์กิจกรรมหลัก เพื่อบรรลุผลการเรียนรู้
8. วิเคราะห์การใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียน
9. วิเคราะห์การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียน
10. อธิบายแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้
11. วิเคราะห์วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้

สาระการอบรม

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 2 วิชาหน้าที่พลเมือง กับการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

ตอนที่ 3 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

ตอนที่ 4 สื่อและแหล่งการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

กิจกรรมการอบรม

1. ทำแบบทดสอบก่อนการอบรม
2. ศึกษาเนื้อหาสาระการอบรมจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3. ศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมจากใบความรู้
4. สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งการเรียนรู้
5. ทำใบงาน/กิจกรรมที่กำหนด
6. แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่สนใจ
7. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากรประจำหลักสูตร
8. ทำแบบทดสอบหลังอบรม

สื่อประกอบการอบรม

1. บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์
2. ใบความรู้
3. วีดิทัศน์
4. แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง
5. กระดานสนทนา (Web board)
6. ใบงาน
7. แบบทดสอบ

การวัดผลและประเมินผลการอบรม

วิธีการวัดผล

1. การทดสอบก่อนและหลังการอบรม โดยผู้เข้ารับการอบรมจะต้องได้คะแนนการทดสอบหลังเรียนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70
2. การเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ ส่งงานตามใบงานที่กำหนด เข้าร่วมกิจกรรมบนกระดานสนทนา

บรรณานุกรม

- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (พานิช). (2554). **ครูสังคัมศึกษากับการพัฒนาทักษะแก่นักเรียน**. กทม.: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561**. กทม.: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวีทีซีคอมมิวนิคเคชั่น.
- สำนักงานเลขาธิการผู้แทนราษฎร. (2554). **พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กทม.: สำนักพิมพ์สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง**. กทม.: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2551). **การเมืองภาคพลเมือง**. กทม.: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

Chapin, J.R. (2003). **A Practical Guide to Middle and Secondary School Studies.**

Boston : Pearson Education., Inc.

Davies, I. (2015). “Defining Citizenship Education” in **Learning to Teach Citizenship in The Secondary School.** Edited by Liam Gearon, New York : Routledge.

Heater, D. (2010). “A History of Citizenship in Britain” in **Learning to Teach Citizenship in The Secondary School.** Edited by Liam Gearon, New York : Routledge.

Laughlin, M. A. and Hartoonian, H. M. (1995). **Challenges of Social Studies Instruction in Middle and High Schools : Developing Enlightened Citizens.** Fort Worth : Harcourt Brace & Company.

Print, M. (2008). “Education for Democratic Citizenship in Australia”. In **Education for Citizenship and Democracy.** London : Sage Publication Ltd.

หลักสูตร TEPE-58103

หลักสูตรการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง

เค้าโครงเนื้อหา

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 1.1 ความหมายคำว่า “ความเป็นพลเมือง”

เรื่องที่ 1.2 ความหมายคำว่า การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง/ วิชาหน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 1.3 ความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

แนวคิด

1. ความเป็นพลเมือง คือ ความเป็นสมาชิกของสังคมที่จะต้องมีสิทธิ และความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองประเทศ

2. การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง/วิชาหน้าที่พลเมือง เป็นกระบวนการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีมีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และมีความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมืองของสังคมตามวิถีประชาธิปไตยหรือเรียกว่าเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพตามแนวทางประชาธิปไตย

3. ความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย มีหลักการ 3 ประการ คือ เคารพตัวตนของความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิเสรีภาพ และกฎกติกาของสังคม ที่เป็นธรรมและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ครูผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความสามารถ ดังนี้

1. วิเคราะห์จุดเด่นของความหมายความเป็นพลเมือง
2. วิเคราะห์จุดเด่นของความหมายของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี
3. อธิบายพื้นฐานของความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 2 วิชาหน้าที่พลเมือง กับการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

เรื่องที่ 2.1 ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองระดับการศึกษาพื้นฐาน

เรื่องที่ 2.2 หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

แนวคิด

1. ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีระดับขั้นพื้นฐาน เป็นการเตรียมการสร้างความเป็นพลเมืองดีแก่สังคม การศึกษาเป็นกลไกหลักสำคัญที่จะต้องมีทั้งเนื้อหาสาระที่เหมาะสมและจำเป็น นโยบายจัดการหลักสูตร พัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยเป็นการปฏิบัติจริง และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตไทยในสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสังคม

2. หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เป็นวิชาที่พัฒนาความเป็นพลเมืองดีของชาติไทย เน้นการสอนในรูปแบบกิจกรรม การลงมือปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติของกระบวนการคิด การเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ประสบการณ์จริง การประเมินพฤติกรรมที่มีคุณลักษณะและการปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนเกิด

การเปลี่ยนแปลงสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามแนวทางการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระมุข

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ครูผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความสามารถ ดังนี้

1. วิเคราะห์ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. วิเคราะห์จุดเน้นของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 3 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

เรื่องที่ 3.1 แนวปฏิบัติสำคัญในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 3.2 พฤติกรรมที่ควรฝึกฝนแก่นักเรียนในวิชาหน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 3.3 กิจกรรมหลักเพื่อบรรลุผลการเรียนรู้

แนวคิด

1. แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองคือ การพัฒนาทักษะคุณลักษณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เน้นการเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง การลงมือปฏิบัติในเหตุการณ์จริง โดยมีการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น มีทั้งสิทธิและเสรีภาพรวมทั้งความรับผิดชอบ โดยมีการประเมินการปฏิบัติ การสร้างลักษณะนิสัย กระบวนการทำงาน คุณลักษณะของงาน ด้วยวิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย

2. พฤติกรรมต้องฝึกฝนแก่นักเรียนในวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นพฤติกรรมที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ตนเอง ผู้อื่นและส่วนรวม

3. กิจกรรมที่จะนำไปสู่การเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ควรเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกกระบวนการคิด ฝึกการทำงาน การสื่อสาร ได้พัฒนา ค่านิยม และเกิดการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ครูผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความสามารถ ดังนี้

1. อธิบาย แนวปฏิบัติสำคัญในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง
2. วิเคราะห์พฤติกรรมที่ต้องฝึกฝนแก่นักเรียนในวิชาหน้าที่พลเมือง และนำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. วิเคราะห์กิจกรรมหลัก เพื่อบรรลุผลการเรียนรู้

ตอนที่ 4 สื่อและแหล่งการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 4.1 แนวทางการใช้สื่อการเรียนการสอน

เรื่องที่ 4.2 แนวทางการใช้แหล่งการเรียนรู้

แนวคิด

1. สื่อการเรียนการสอนประเภทสื่อมวลชนและกราฟิกเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง สื่อดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณและวิเคราะห์ค่านิยมในประเด็นของการนำเสนอข้อมูล การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ดังนั้น

การจัดกิจกรรมโดยใช้แหล่งข้อมูลประเภทสื่อมวลชนและกราฟิกต้องมีการวางแผนดำเนินงานเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นสื่อที่ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้มีการพัฒนาทักษะ เจตคติ อุทิศศึกษา ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกของการเอาใจใส่ต่อส่วนรวม การพัฒนาสังคม ทักษะการคิดและการแก้ปัญหา และคุณลักษณะอื่นๆ ซึ่งนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดี

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ครูผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความสามารถ ดังนี้

1. วิเคราะห์การใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียน
2. วิเคราะห์การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียน

ตอนที่ 5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 5.1 แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

เรื่องที่ 5.2 วิธีการและ/หรือเครื่องมือในการคิดและประมวลผลการเรียนรู้

แนวคิด

1. รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเน้นพฤติกรรม ทักษะปฏิบัติ เจตคติ และคุณลักษณะ ดังนั้นการวัดประเมินผลด้านทักษะ/การปฏิบัติ และการวัดประเมินผลด้านจิตพิสัย จึงเป็นการวัดประเมินผลการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียนที่เหมาะสม

2. วิธีและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ จะต้องสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ของรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองซึ่งเน้นพฤติกรรม ทักษะการปฏิบัติ เจตคติ และคุณลักษณะ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถ

1. อธิบายแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. วิเคราะห์วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 1.1 ความหมายคำว่า “ความเป็นพลเมือง”

ประวัติของคำว่า ความเป็นพลเมือง (citizenship) มีความซับซ้อนและมีความเป็นมาอย่างยาวนาน ดังข้อเขียนของ Derek Heater (2010) ที่สรุปได้ว่า เริ่มจากคำในภาษาละตินที่ว่า “civis” หมายถึงพลเมือง (Citizen) จากคำนี้ทำให้เกิดคำว่า “civilis” ซึ่งหมายถึง “civic” และคำว่า “civil” มีความหมายในลักษณะของความสุภาพ (sense of polite) และในต้นศตวรรษที่ 16 คำภาษาอังกฤษที่ว่า “civic / civility” มีการนำมาใช้อย่างกว้างขวาง คำว่า “พลเมือง (citizen)” ที่มีนัยเกี่ยวกับบริบทของพฤติกรรมได้ มีการสรุปว่า “A citizen was courteous, socially well-mannered”

การใช้คำว่า citizen ในบริบททางการเมืองเกี่ยวข้องกับความเป็นเมือง (urban connection) ส่วนคำในภาษาอังกฤษที่ว่า “city” ที่เริ่มใช้ในศตวรรษที่ 13 มาจากภาษาละตินที่ว่า “civitas” ซึ่งมาจาก “civis” และมีการเกิดคำใหม่จากการผสมผสาน จากรากศัพท์ภาษาละติน ได้แก่คำว่า city, state, citizenship

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในบริบทประชาธิปไตย หมายถึง ความเป็นสมาชิกของสังคมพลเรือน (Civic society) ซึ่งมีข้อผูกพันในการปฏิบัติตน (Obligation) และมีสิทธิพิเศษ (privilege) นักเรียนเป็นพลเมืองของประเทศจึงต้องมีการเตรียมนักเรียนให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาล และการเมือง คือ มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และคุณค่าของรัฐบาลในสังคมที่อิสระ (free society) ดังนั้นจึงถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของสังคมศึกษาที่ต้องพัฒนานักเรียนให้ได้เรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองที่มีประสิทธิภาพในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของครูสังคมศึกษาที่ต้องช่วยพัฒนาพลเมืองให้มีการรับรู้ข้อมูล มีความคิดวิเคราะห์และปฏิบัติตามพันธกิจของพลเมืองในสังคมที่ตนเป็นสมาชิก (Magaret A. Laughlin and H. Michael Hartoonian (1995)

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาทางสังคมศึกษาหลายท่านได้อธิบายความหมายของความเป็นพลเมือง (citizenship) ในลักษณะต่างๆ สรุปโดย Marray Print (2008) ดังนี้

1. ความเป็นพลเมือง คือ การมีสถานภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย (legal status) ในการมีสิทธิและความรับผิดชอบในระบบประชาธิปไตย
2. ความเป็นพลเมือง คือ การเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง (active participation) ในโครงสร้างและกระบวนการทางสังคม
3. ความเป็นพลเมือง คือ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนในระบบประชาธิปไตย ที่คำนึงถึงความยุติธรรมในสังคม ป้องกันการกีดกัน และการกดขี่

ความเป็นพลเมืองสามารถพัฒนาได้จากการเรียนในโรงเรียนโดยผ่านเนื้อหาเกี่ยวกับระบอบการเมือง การปกครอง ประชาธิปไตย กฎหมาย สิทธิและความรับผิดชอบ คุณค่าประชาธิปไตย รวมถึงประเด็นทางสังคม และการเมือง เพื่อให้ นักเรียนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและมีส่วนร่วม (active, participating citizen) ในระบอบการปกครอง

สรุป

ความเป็นพลเมือง คือ การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีสิทธิ มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในระบอบการปกครองประชาธิปไตยอย่างเข้มแข็ง โดยคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 1.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 1.1

เรื่องที่ 1.2 ความหมายคำว่า การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง/วิชาหน้าที่พลเมือง

จุดมุ่งหมายที่เป็นหลักการสำคัญของการสอนสังคมศึกษา คือ การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า “civic education” หรือ “citizenship education” หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่า วิชาหน้าที่พลเมือง (civics) ซึ่ง June E. Chapin (2003) ระบุว่า คำว่า civic education เป็นที่นิยมใช้ แต่ทั้งสองคำซึ่งรวมทั้ง “citizenship education” สามารถใช้สลับสับเปลี่ยนกันได้

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองหรือวิชาหน้าที่พลเมืองในแนวใหม่ (current form) คือ การสอนและการเรียนเกี่ยวกับสังคมร่วมสมัย (contemporary society) เพื่อพัฒนาความเข้าใจ สนับสนุน การปฏิบัติ (action) รวมทั้งมีการสะท้อนและส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย ดังนั้นการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง/วิชาหน้าที่พลเมือง คือ การจัดการให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ ความเข้าใจ เพื่อเตรียมบุคคลเหล่านั้นให้แสดงบทบาทหน้าที่อย่างเต็มที่และเข้มแข็งในสังคม (Ian Davies, 2015)

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง อาจจะกล่าวได้เป็นกระบวนการที่พัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการพัฒนารัฐ (ประเทศ) เป็นไปอย่างมีคุณภาพ โดยมีความรู้ความเข้าใจในระบบการปกครอง สิทธิและหน้าที่ และมีความรับผิดชอบ รวมทั้งมีค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม เพื่อให้มีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับในสังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในฐานะเป็นพลเมืองดี ทั้งนี้การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนั้น เป็นการศึกษาที่เป็นบทบาท หน้าที่ของโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาที่เป็นหน่วยงานสำคัญ

ดังนั้นการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองจึงมีเป้าหมายโดยรวมคือ การพัฒนานักเรียนสู่ความเป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะหรือมีพฤติกรรมของพลเมืองดีในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง และเหมาะสม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่นักเรียน ซึ่งมีเป็นหน้าที่ของทุกวิชาที่จัดสอนในโรงเรียน โดยวิชาสังคมศึกษามีบทบาทและหน้าที่หลักในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี

สรุป

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี เป็นกระบวนการที่พัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือพัฒนาพลเมืองดีแก่สังคมให้มีความรู้ มีความรับผิดชอบ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 1.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 1.2

เรื่องที่ 1.3 ความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556) ได้นำเสนอพื้นฐานความเป็นพลเมือง (ไทย) ในระบอบประชาธิปไตย สรุปได้ดังนี้

คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองไทย โดยมีพื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักการ 3 ประการ คือ

หลักการที่ 1 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคลโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม หลักการนี้มื่อองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- สำนึกรู้ในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- ตระหนักในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์
- เคารพในความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม
- ยึดหลักอดทน อดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง ความมีอิสระภาพในการที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเองทั้งสิทธิในชีวิต และร่างกาย และสิทธิในความเสมอภาคในด้านต่างๆ โดยปราศจากเงื่อนไข อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา วัย และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยไม่ถูกกีดกันสิทธิและความเสมอภาคทางสังคม และการถูกเลือกปฏิบัติโดยศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวทุกคนมาตั้งแต่กำเนิด

ความเสมอภาค (Equality) ของความเป็นมนุษย์ ความหมายตามหลักสิทธิมนุษยชน หมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนในการได้รับสิทธิพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน

ความหมายตามหลักกฎหมาย หมายถึง หลักการพื้นฐานของความยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน

ความหมายตามระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การที่ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันในเรื่องจำเป็นพื้นฐานในเรื่องจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยสี่ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย การนับถือศาสนา การศึกษาและการรับรู้ข่าวสาร การเข้าถึงบริการสาธารณสุข และสวัสดิการสังคม การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม

การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับ “วัฒนธรรมของสังคมไทย” ดังนั้นการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย จึงต้องกระทำควบคู่กันไปกับการสร้าง “วัฒนธรรมของสังคมไทย” ที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยด้วย นั่นคือการสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ คือ การมีความเข้าใจในความแตกต่าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลายที่อยู่ในบริบทหรือเงื่อนไข สภาพแวดล้อมที่แตกต่าง

ส่วนการสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองอีกอย่างหนึ่งคือ การสร้างให้พลเมืองมี “วัฒนธรรมทางความรู้” เป็นการเสริมสร้างให้มีความรู้ ให้รู้จักใช้วิจารณญาณ หรือทักษะวิพากษ์ ความคิดเห็น และนโยบายของทุกฝ่าย สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างฉลาดและสร้างสรรค์ การเปลี่ยนจารีตทางความรู้หรือวัฒนธรรมเดิมของไทย เป็นวัฒนธรรมทางความรู้ของพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตย จะต้องทำให้การเรียนการสอนไม่เน้นการท่องจำเนื้อหาวิชา แต่จะต้องใช้เนื้อหาว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาวิธีคิด วิธีการสร้างความรู้ ตลอดจนวิธีการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ตระหนักว่า คนสามารถมองเห็น “ความจริง” ต่างกัน หรือมี “ความจริง” จากหลากหลายมุมมอง

ความอดทน อดกลั้นในความแตกต่าง

ความอดทน มาจากคำว่า ชั้นดี หมายถึง การรักษาปกติภาวะของคนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกรบกวนกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนา หรือไม่ถึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่น งานทุกชิ้นเป็นงานเล็กงานใหญ่ ที่สำเร็จขึ้นมาได้ด้วยปัญญาและคุณธรรมนั่นก็คือ “ชั้นดี”

อดกลั้นในความแตกต่าง หมายถึง การยอมรับความแตกต่างของกันและกัน ทั้งความแตกต่างในเรื่องกายภาพและในเรื่องพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น การไม่กล่าวหาใครง่ายๆ โดยไม่คิดใคร่ครวญให้รอบคอบเสียก่อน

หลักการที่ 2 การเคารพสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกา ของสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดขึ้น หลักการนี้ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- รู้จักสิทธิ และเสรีภาพของตนเอง โดยรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของอธิปไตยและเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม
- เคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ของผู้อื่น และของชุมชน โดยไม่ให้ผู้ใดล่วงละเมิดอันขัดต่อกฎหมาย
- เคารพกฎกติกาสังคม โดยกฎกติกานั้นต้องตั้งอยู่บนความยุติธรรมและความชอบธรรม หากยังมีกฎกติกาที่ไม่ยุติธรรมและไม่ชอบธรรม ก็ย่อมสามารถปรับปรุง แก้ไข หรือยกเลิกตามครรลองหรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย มิใช่ใช้วิธีการอื่นใดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย
- ยึดหลักนิติรัฐ (Rule of Law) โดยมีหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของพลเมือง มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคล กลุ่มคน หรือรัฐ

สิทธิ เสรีภาพ คืออะไร

สิทธิ (Rights) หมายถึง สิทธิเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ คนทุกคนที่เกิดมามีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด และต้องมีชีวิตอยู่อย่างสมเกียรติและมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เสรีภาพ (Freedom) หมายถึง การที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่น หรือสิทธิของส่วนรวม

สิทธิเสรีภาพที่รัฐต้องให้ความคุ้มครอง เช่น

- สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
- สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา
- สิทธิของผู้บริโภค
- เสรีภาพในการชุมนุม

- เสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ
- สิทธิการรับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ
- เสรีภาพการจัดตั้งพรรคการเมือง

ฯลฯ

ดังนั้น สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมือง จึงเป็นสิทธิของพลเมืองที่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์เท่ากัน หากแต่เป็นสิทธิอะไรของใครก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบในการสนองตอบต่อการใช้สิทธินั้น

ระบอบประชาธิปไตย ต้องใช้ “กติกากฎหมาย” คือ การปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) หรือที่เรียกว่า “นิติรัฐ” ซึ่งหมายถึง รัฐที่มีการปกครองด้วยกฎหมาย และหลักแห่งกฎหมายที่เป็นธรรม หรือรัฐที่ปกครองโดยกติกากฎหมาย มิใช่ปกครองโดยอำเภอใจ หรือใช้กำลัง ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้กติกากฎหมายอย่างเสมอภาคกัน รัฐบาลจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และจะมีอำนาจกระทำการใดที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพประชาชนได้ ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น และเนื่องจากประชาธิปไตยคือ การปกครองโดยประชาชน กฎหมายที่ใช้ในการปกครอง จึงต้องมาจากประชาชน กฎหมายในระบอบประชาธิปไตยจึงมีใช้คำสั่งของผู้มีอำนาจ หากเป็นการตกลงกันของประชาชนว่าจะอยู่ร่วมกันโดยมีกติกากฎหมายอย่างไร และโดยเหตุที่มีประชาชนจำนวนมากจนไม่สามารถจะไปออกกฎหมายด้วยตนเองโดยตรงได้ การออกกฎหมายจึงทำโดยผ่านผู้แทน และนี่คืออำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรที่ “ราษฎร” ได้เลือกเข้าไปทำหน้าที่ออกกฎหมายแทนตนเอง

หลักการที่ 3 รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

เป็นการตระหนักถึงบทบาท หน้าที่และพันธกิจของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น
- กำหนดทิศทางของสังคมร่วมกัน เพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการประชาพิจารณ์ เป็นต้น
- ใช้หลักการประชาธิปไตยในการแก้ปัญหาของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผลในเวทีสาธารณะ เป็นต้น
- ยอมรับหลักเสียงข้างมากและเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย เช่น การเคารพมติที่ประชุม เป็นต้น

หน้าที่และความรับผิดชอบต่อประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

มีการกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระมุขและยังมีหน้าที่ที่สำคัญอื่นๆ เช่น

1. บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย
2. บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

3. บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน

ความรับผิดชอบแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

- ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับรู้ฐานะและบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะต้องดำรงตนให้อยู่ในฐานะที่ช่วยเหลือตัวเองได้ รู้จักว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียจึงต้องมีการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

- ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้อง และมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสังคม ทุกคนจึงต้องมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคม ดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม การรักษาทรัพย์สินของสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น และการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น
2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ การเคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง การช่วยเหลืองานบ้านและการรักษาชื่อเสียงของครอบครัว
3. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ได้แก่ ความตั้งใจเรียน การเชื่อฟังครู-อาจารย์ การปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน และการรักษาสมบัติของโรงเรียน
4. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ได้แก่ การช่วยตักเตือน แนะนำเมื่อเพื่อนกระทำผิด การช่วยเหลือเพื่อนอย่างเหมาะสม การให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด การไม่ทะเลาะและเอาเปรียบเพื่อน และการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ประชาชนจะต้องพัฒนาสิ่งเหล่านี้ด้วย คือ การพัฒนาตนเอง การมีวินัยในตนเอง การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการใช้สติปัญญาและเหตุผล

สรุป

ความเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย คือ การเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิเสรีภาพ กฎกติกาของสังคม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 1.3 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 1.3

ตอนที่ 2 วิชาหน้าที่พลเมืองกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

เรื่องที่ 2.1 ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน) นำเสนอ โดยคณะอนุกรรมการ กนป. ด้านพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2554) มีรายละเอียด ดังนี้

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา

1. เร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาทุกคน โดยเน้นการเป็นผู้สอน และการเป็นผู้ปฏิบัติ “ความเป็นพลเมือง” เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการ สอน ให้จำแบบดั้งเดิม

2. ปรับและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาหน้าที่พลเมือง เน้น “ความรู้” ในเรื่อง รัฐธรรมนูญ และการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้ เหลือเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน สำหรับเนื้อหาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ให้นำมาสอนเฉพาะมาตราสำคัญที่เป็นพื้นฐานเท่านั้น

3. พัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียนโดยจัดให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียน เน้น กระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง คือ การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงปัญหาและ เชื่อมโยงตนเองกับปัญหา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยแยกแยะ “ข้อเท็จจริง” ที่เป็นวัตถุวิสัย (objective) กับ “ความคิดเห็น” ที่เป็นอัตวิสัย (subjective) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับ ผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ผ่านการลงมือทำ โครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ให้เป็น พลเมือง ซึ่งสามารถจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้น และช่วงวัยของนักเรียนได้ ดังต่อไปนี้

- **ชั้นอนุบาล :** ฝึกฝนการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วในห้องเรียนอนุบาล เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การแบ่งปัน รอคอย ขอโทษ ให้อภัย รวมถึงไม่ใช้ความรุนแรงเมื่อเกิดความขัดใจ ความขัดแย้ง และเริ่มฝึกฝนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อเพื่อน ๆ ต่อห้องเรียนแบบง่ายๆ สนุกสนาน เพื่อสร้างต้นทุนการเป็นพลเมือง ให้กับนักเรียนตัวน้อย โดยครูและผู้ปกครองต้องเป็นตัวอย่างที่สะท้อนทัศนคติ วิธีคิด การแสดงออกทางพฤติกรรมและการพูดคุยกะจรจาเป็นหลัก หรือไม่เน้นการอบรมสั่งสอน แต่ เน้นเรื่องวิถีชีวิตและการถ่ายทอดทางจิตวิญญาณ
- **ชั้นประถมศึกษา :** ฝึกฝนในเชิงต่อยอดจากระดับอนุบาล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม การเคารพกติกา เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพ ความแตกต่าง ทั้งมิติที่เห็นด้วยตา และมีมิติความคิด เคารพหลักความเสมอภาค และการ

แก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยไม่ใช้กำลัง และช่วงนี้เป็นช่วงที่ก้าวสู่การฝึกฝนนักเรียนให้เป็น “พลเมืองของโรงเรียน” ได้ดี โดยเฉพาะการฝึกให้นักเรียนมีความคิดเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสังคม รวมถึงการไม่สร้างภาระ สร้างปัญหาให้โรงเรียน และสังคม ขณะเดียวกันก็ให้เห็นมิติที่เป็นพลังด้วย

- ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น : ฝึกฝนให้เห็น “พลเมืองของโรงเรียน” ในระดับสูงขึ้น เป็นรูปธรรมขึ้น เช่น คิดถึงส่วนรวม มีจิตสาธารณะ ด้วยการให้ทำ “โครงการ” เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่เริ่มต้นจากตนเอง สำหรับเนื้อหาและกระบวนการที่ต้องต่อยอดต่อไป นั่นคือ ฝึกฝนการเคารพกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28
- ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) : ให้ทำโครงการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งนอกจากจะทำในโรงเรียนแล้ว ให้นักเรียนได้ออกมาสัมผัสกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยเริ่มจากชุมชนที่อยู่รอบๆ โรงเรียน โดยให้มีการลงมือทำและเชื่อมโยงกับกิจกรรมจิตอาสาหรือบำเพ็ญประโยชน์ของโรงเรียน ให้ฝึกฝน “การปกครองตนเอง” ตามระบอบประชาธิปไตย โดยเชื่อมโยงสถานักเรียน และการเลือกตั้งสถานักเรียนกับการเรียน และทำให้ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตในโรงเรียน
- รูปแบบการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : เน้นการเรียนรู้แบบกลุ่ม (Group learning) แบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Show and Share) โดยอาศัยฐานการเรียนรู้บนสถานการณ์จริง บริบทจริงในชุมชนในย่านที่อยู่อาศัยของนักเรียนในห้องเรียน ฯลฯ

4. จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารสถานศึกษาและสร้างวิถีชีวิตและบรรยากาศในสถานศึกษาให้เป็นประชาธิปไตย หรือเป็นต้นแบบในการเป็น “พลเมือง” ที่สำคัญคือ การทำงานในเชิงแนวระนาบ โดยรับฟังความคิดเห็นของครูและผู้ได้บังคับบัญชา เคารพครูและผู้ได้บังคับบัญชา ในฐานะเพื่อนร่วมงาน ไม่เน้นสั่งการแบบอำนาจนิยมแนวตั้ง แต่ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้งระดับบุคลากร และระดับนักเรียน

5. ให้สถานศึกษาดำเนินการสื่อสารความเป็นพลเมืองในส่วนที่หลักสูตรกำหนด ให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เน้นปฏิบัติการทั้งในและนอกโรงเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของเวลาเรียน นอกเหนือจากกิจกรรมลูกเสือและเนตรนารี ที่ต้องให้ความสำคัญในการนำไปสู่การสร้างความเป็นพลเมืองอย่างจริงจัง รวมทั้งต้องบูรณาการกับวิชาอื่นๆ และเรื่องอื่นๆ ในโรงเรียน เป้าหมายคือ ทำให้ “ประชาธิปไตย” และ “ความเป็นพลเมือง” เป็นเรื่อง “วิถีชีวิต” เป็นวัฒนธรรมของโรงเรียนที่สอดแทรกในทุกกิจกรรมตั้งแต่เช้าแถวเคารพธงชาติ ในโรงอาหาร ในสนามกีฬา ฯลฯ โดยที่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เป็นตัวอย่าง และแรงบันดาลใจของความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียน

6. ให้ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา เป็นแกนนำในการเป็นตัวอย่างความเป็นพลเมืองและประสานการดำเนินงาน ติดตามประเมินผล “ความเป็นพลเมือง” ของนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้กระบวนการประชาธิปไตย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนในเขตการศึกษา รวมถึงการเรียนรู้จากโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนการประเมินผลให้วัดที่การเปลี่ยนแปลงทาง

ความคิดและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหลังจากโรงเรียนมีนักเรียนที่มีความเป็นพลเมืองเพิ่มมากขึ้น

7. จัดให้มี “คู่มือการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในเชิงกระบวนการ” รวมถึงสื่อประกอบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่หลากหลาย เพื่อให้การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองปรากฏผลในวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม

8. ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบติดตามประเมินผล เพื่อคัดเลือกกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) และดำเนินการหาโรงเรียนตัวอย่างที่มีปฏิบัติการที่ดีที่สุด (Best Practice) ทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเป็นพลเมือง เพื่อเผยแพร่และขยายผลต่อไป

สรุป

การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีระดับขั้นพื้นฐาน เป็นการเตรียมและดำเนินงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีให้เป็นพลังเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไทยสู่ยุคใหม่ที่สงบ มั่นคง มีความเสมอภาค ภารดรภาพ โดยเน้นประเด็นการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการหลักสูตร และเน้นการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและการปฏิบัติจริง

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 2.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 2.1

เรื่องที่ 2.2 หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง มีดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557)

เป้าหมาย

การพัฒนาการเป็นพลเมืองดีของชาติ ที่จะต้องมีความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย โดยดำรงชีวิตในสังคมปรองดอง สมานฉันท์และมีวินัยในตนเอง

จุดเน้นและขอบข่าย

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

1. ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูททเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)
2. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ : เห็นคุณค่าและ การแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย
2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดอง สมานฉันท์

1. การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย
2. การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง : ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทนใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

สรุปจุดเน้นผลการเรียนรู้มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

สำหรับตนเอง	สำหรับผู้อื่นและส่วนรวม
1. ปฏิบัติตน	1. อนุรักษ์
2. มีส่วนร่วม	2. สืบสาน
3. แนะนำผู้อื่น/ส่งเสริม/สนับสนุน	3. เผยแพร่
4. ยกย่องบุคคล	4. สร้างเครือข่าย
5. แสดงออก	
6. เห็นคุณค่า	
7. เป็นแบบอย่าง	
8. ประยุกต์	

สำหรับตนเอง	สำหรับผู้อื่นและส่วนรวม
9. รับผิดชอบ	
10. รู้ทันสื่อ	
11. รู้ทันข่าว	
12. ยอมรับ	

สาระการเรียนรู้ที่จะศึกษา

1. มารยาทไทย
2. ความกตัญญูกตเวที
3. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ
4. การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี
6. ภูมิปัญญาไทย/ท้องถิ่น
7. กิจกรรมเกี่ยวกับชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์
8. พระบรมราชาธิราช
9. หลักการทรงงาน
10. การใช้สินค้าไทย
11. การดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสาธารณสมบัติ
12. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี
13. การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา กษัตริย์
14. ข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบ
15. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถี ประชาธิปไตย
16. การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ประเทศ และโลก
17. การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อสังคม
18. การรู้เท่าทันสื่อ ข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ
19. การวิพากษ์ประเด็นสาธารณะด้วยกระบวนการประชาธิปไตย
20. ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม
21. การอยู่ร่วมกันในสังคม วัฒนธรรม
22. การจัดการความขัดแย้งและปัญหาด้วยสันติวิธี
23. คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง

การจัดการเรียนรู้

ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้

1. การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามจุดเน้นทั้ง 5 นั้น มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เยาวชนมีลักษณะที่ดีของคนไทย เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เห็นคุณค่าและแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบัน

พระมหากษัตริย์ ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมหลัก 12 ประการ

2. รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง มีผลการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเน้นให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องที่เรียนและลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการต่อยอดการเรียนรู้จากรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2553

3. การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง สามารถจัดทำได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 การจัดการเรียนรู้ตามจุดเน้นแต่ละจุดเน้น โดยบูรณาการจุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง ที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของจุดเน้นที่ 1-4 ที่เกี่ยวข้อง

3.2 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้ง 5 จุดเน้น โดยต้องวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ในแต่ละจุดเน้นว่า เกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยง หรือมีประเด็นร่วมกันในเนื้อหาต่างๆ และตั้งเป็น Theme (หัวเรื่อง)

4. การจัดการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้อาจจัดให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ สถานการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับจุดเน้นทั้ง 5 จุดเน้น

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยพิจารณาจากคุณภาพของชิ้นงาน หรือการปฏิบัติที่เป็นผลผลิต/ ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าเป็นไปตามผลการเรียนรู้ และจุดเน้นของรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมืองหรือไม่ ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ การปฏิบัติตนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายและเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ทั้งนี้เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาแล้วจะต้องบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่กำหนด

การออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองจะต้องกำหนดเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนเหมาะสม เพราะเกณฑ์การประเมินเป็นแนวทางในการให้คะแนนที่ประกอบด้วยเกณฑ์ด้านต่างๆ เพื่อใช้ประเมินค่าผลการปฏิบัติของผู้เรียน เกณฑ์เหล่านี้ คือ สิ่งสำคัญที่ผู้เรียนควรประพฤติจนกลายเป็นลักษณะนิสัย

ครูผู้สอนสามารถออกแบบวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน ได้ดังนี้

1. กำหนดผลการเรียนรู้/ คุณลักษณะที่จะประเมิน
2. วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากผลการเรียนรู้เพื่อกำหนดหลักฐานการเรียนรู้
3. เลือกใช้วิธีการเครื่องมือให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะประเมิน
4. กำหนดเกณฑ์การประเมินพฤติกรรม (Scoring Rubrics)

ตัวอย่าง การออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้	พฤติกรรมสำคัญ	ชิ้นงาน/ภาระงาน	การประเมิน	
			วิธีการ	เครื่องมือ
ปฏิบัติตนตามกฎ ระเบียบ และหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตนในโรงเรียน	- การปฏิบัติตน	- การแต่งกายถูกระเบียบ - การเข้าแถวเป็นระเบียบ	การประเมิน การปฏิบัติ	- เกณฑ์การประเมิน - แบบประเมิน
ปฏิบัติตนตามบทบาท หน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของห้องเรียนและโรงเรียน	- การปฏิบัติตน	- การดูแลพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย - การเป็นผู้นำและสมาชิกที่ดี	การประเมิน การปฏิบัติ	- เกณฑ์การประเมิน - แบบประเมิน

ตัวอย่าง เกณฑ์การประเมิน

ประเด็นการประเมิน	ระดับคุณภาพ		
	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
การแต่งกาย	แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกระเบียบสม่ำเสมอ	แต่งกายสะอาดเรียบร้อย แต่ไม่ถูกระเบียบ ต้องให้ครูตักเตือน	แต่งกายไม่สะอาดและไม่ถูกระเบียบ
การเข้าแถว	เข้าแถวตรงเวลา ไม่พูดคุย ขณะเข้าแถว	เข้าแถวตรงเวลา ไม่พูดคุย ขณะเข้าแถว โดยครูต้องตักเตือน	เข้าแถวไม่ตรงเวลา และพูดคุยขณะเข้าแถว
ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่	ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ได้เรียบร้อยด้วยตนเอง	ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้เรียบร้อย โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ	ไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
การเป็นผู้นำและสมาชิกที่ดี	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดีและเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดี หรือเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มโดยมีครูเป็นผู้แนะนำ	ไม่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดี หรือเป็นสมาชิกที่ดี

ตัวอย่าง แบบประเมินพฤติกรรมรายบุคคล ประจำหน่วยการเรียนรู้

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	พฤติกรรม												รวม
		การแต่งกาย			ระเบียบแถว			ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่			การเป็นผู้นำและเป็นสมาชิกที่ดี			
		3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
1														
2														
3														
4														

เกณฑ์การให้คะแนน

ดี	=	3
ปานกลาง	=	2
ปรับปรุง	=	1

การตัดสินผลการเรียน

เมื่อครูผู้สอนจัดการเรียนการสอน วัด และประเมินผลในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จนครบทั้งรายวิชา และประเมินผลปลายปี/ ปลายภาค (การทดสอบคุณลักษณะ) แล้วนำคะแนนทั้ง 2 ส่วนมารวมกันเพื่อตัดสินผลการเรียน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง การตัดสินผลการเรียนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

หน่วยการเรียนรู้	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
1.	25	20
2.	20	15
3.	20	15
4.	25	20
รวมคะแนนระหว่างเรียน	(90)	70
ปลายปี/ปลายภาค (การทดสอบคุณลักษณะ)	(10)	8
รวม	(100)	78

*คะแนนที่นำไปตัดสินผลการเรียน เมื่อเทียบกับเกณฑ์นักเรียนจะได้ผลการเรียน 3.5

การให้ระดับผลการเรียน

การตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง สถานศึกษาสามารถให้ระดับผลการเรียน ดังนี้

ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 สามารถให้ระดับผลการเรียนหรือระดับคุณภาพการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นระบบตัวเลข ระบบตัวอักษร ระบบร้อยละ และระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน

ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ให้ใช้ตัวเลขแสดงระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ

ระดับมัธยมศึกษา ให้ใช้ตัวเลขแสดงระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ

ตัวอย่าง แบบสรุปผลการประเมินผลการเรียนรู้รายบุคคล (สำหรับครู)

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ผลการเรียนรู้												
		ปฏิบัติตามกฎระเบียบและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามในโรงเรียน			ความเห็นเพิ่มเติม	ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของห้องเรียนและโรงเรียน			ความเห็นเพิ่มเติม			ความเห็นเพิ่มเติม	
		3	2	1		3	2	1		3	2	1		
1														
2														
3														
4														

ลงชื่อ

(.....)

...../...../.....

สรุป

หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาพลเมืองของชาติไทย โดยมี 5 จุดเน้น คือ ความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ความปรองดองสมานฉันท์ และมีวินัย เน้นการสอนที่เป็นกิจกรรมลงมือปฏิบัติตามสภาพจริง โดยเชื่อมโยงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ จึงมีการประเมินที่เน้นคุณลักษณะและการปฏิบัติของนักเรียน

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 2.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 2.2

ตอนที่ 3 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

เรื่องที่ 3.1 แนวปฏิบัติสำคัญในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

แนวปฏิบัติสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองบรรลุวัตถุประสงค์ มีดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2557)

1. ผู้สอนต้องเข้าใจแก่นทัศน์ (Concept) สำคัญของรายวิชานี้ นั่นคือ การเข้าใจในจุดเน้นที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งวัตถุประสงค์ของรายวิชานี้ต้องการพัฒนาทักษะ ค่านิยม และคุณลักษณะ ซึ่งสะท้อนด้วยการปฏิบัติ

2. การวางแผนการสอนจะต้องเน้นการพัฒนาที่ต่อเนื่อง (Continuous Development) ของกระบวนการคิด กระบวนการสืบค้น กระบวนการแก้ปัญหา รวมทั้งกระบวนการ พัฒนาค่านิยม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ ดังนั้น การวางแผนการสอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ดังนี้

- 1) ตั้งคำถามด้วยตนเองเพื่อการสืบค้น
- 2) มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลายในการสืบค้นข้อมูล
- 3) ฝึกการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจริง (Real Data) ในสภาพจริง ทั้งนี้ มีผู้เชี่ยวชาญการสอนสังคมศึกษาหลายท่านเสนอว่าต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ (Survey) หรือสัมภาษณ์ จากแหล่งข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิ
- 4) ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มร่วมกันกับเพื่อน รวมทั้งบุคคลอื่นในชุมชนตามโอกาสและวุฒิภาวะของผู้เรียน
- 5) นำเสนองานหรือผลงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น จัดอภิปราย ทำป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการ บทบาทสมมติ จัดทำ Video Clip เป็นต้น

3. การสอนหน้าที่พลเมืองต้องเน้นความเชื่อมโยง หรือความเกี่ยวข้อง (Relevant) การลงมือทำ หรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Engaging) และเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning)

3.1 ความเชื่อมโยง หรือความเกี่ยวข้อง (Relevant) คือ การใช้ประเด็นจริง (Real Issue) ที่เป็นปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับความคิดของคนว่าจะถูกหรือผิด ดี หรือไม่ดี มีคุณค่า หรือไม่มีคุณค่า เพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง แต่ในกรณีใช้ประเด็นจริง ผู้สอนควรใช้วิจารณญาณ เพราะบางประเด็นอาจมีความอ่อนไหว (Sensitive) ต่อสังคม รวมทั้งควรคำนึงถึงวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วย

3.2 การลงมือทำ หรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Engaging) การเรียนจากประสบการณ์จริง ถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการสอนหน้าที่พลเมืองและเป็นที่ยอมรับของนักการศึกษาทั่วโลก ดังนั้น การลงมือทำภาคปฏิบัติ อย่างต่อเนื่องกับประเด็นจริง (Real Issue) หรือเหตุการณ์จริง ทั้งในระดับครอบครัว ห้องเรียน โรงเรียน หรือชุมชน จึงเป็นสำคัญ

3.3 เรียนอย่างกระตือรือร้น (Active) การเรียนอย่างกระตือรือร้น ก็คือ การเรียนที่ผู้เรียนต้อง “ทำ” หรือ “do” หรือ “act” ทั้งนี้ การเรียนโดยผ่านการอภิปราย (Discussion) เป็นวิธีที่สำคัญในการเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะการอภิปรายเป็นทักษะที่สำคัญในการเรียนและทักษะของความเป็นพลเมือง (Citizenship skill) เพื่อแสดงออกซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การอภิปรายโดยทั่วไปคงไม่ใช่การอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความเป็นพลเมือง (Citizenship Discussion) Sandie Lewellin (2001) นักการศึกษาด้านความเป็นพลเมือง (Citizenship Education) ได้เสนอว่า การอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองควรมีลักษณะ ดังนี้

- 1) เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นจริง (Real Life Issue)
- 2) เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน (Deal with Public Dimension of Life)
- 3) เกี่ยวข้องกับเยาวชนในฐานะเป็นพลเมืองคนหนึ่ง (Relate to Young People as Citizens)

3.4 การเรียน (Learning) การเรียนรู้เรื่อง หน้าที่พลเมืองจะมีประสิทธิภาพ ต่อเมื่อมีบรรยากาศของห้องเรียนที่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ไม่มีบรรยากาศของการใช้อำนาจ หรือทำให้ผู้เรียนเกิดความไม่สบายใจ กลยุทธ์สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนในบริบทของสังคมไทยเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพคือ

- 1) จัดการทำงานเป็นกลุ่มเล็ก เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้ทั่วถึงกว่าการทำงานในกลุ่มใหญ่
- 2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนกำหนดกติกาในการทำงาน คุณภาพของงาน ประเด็นการอภิปรายหรือประเด็นที่จะศึกษาตลอดจนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าการเรียนหรือการทำงานนั้นมีความหมายและมีคุณค่า จะได้ทำงานอย่างต่อเนื่องและตั้งใจ (Engaging)
- 3) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนแสดงความคิดเห็นและเมื่อมีข้อสรุปความคิดเห็นของทุกคนควรอยู่ในข้อสรุปนั้นๆ ด้วย
- 4) ครูควรสร้างความรู้สึกรู้ว่า การประสบความสำเร็จ คือ การเรียนรู้ หรือการทำงานโดยผ่านกระบวนการต่างๆ เป็นรางวัลที่น่าภูมิใจ
- 5) ครูควรคำนึงถึงการเรียนรู้หลายๆ รูปแบบ (Learning Style) ของผู้เรียน การจัดกิจกรรมจึงควรมีหลากหลาย เช่น การสาธิต การตอบคำถาม การอภิปราย การค้นคว้าวิจัย การทำโครงการ การสำรวจ การแก้ปัญหา การใช้เกม การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้กรณีศึกษา (Case Study) โดยมีการทำงานกลุ่มเล็กและรายบุคคล
- 6) กรณีการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการควรจัดให้ครบขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง แต่ครูก็อาจนำบางขั้นตอนมาจัดกิจกรรมแยกได้ เช่น กิจกรรมการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อยู่ในขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนหลายรูปแบบสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมแยกออกมาได้ตามความเหมาะสม เป็นการฝึกความสามารถในการวิเคราะห์ หรือการจัดการกับข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียน

- 7) ครูควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาในการจัดการเรียนรู้เพื่อสะท้อนการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพจริง ทั้งนี้ การวัดและประเมินหน้าที่พลเมืองต้องมีการประเมินสารงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติ การสร้างลักษณะนิสัย รวมทั้งกระบวนการทำงานและคุณภาพงานด้วยวิธีการและเครื่องมือการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย

จากหลักการสอนทั้ง 4 หลัก ช่างต้น Sandie Lewellin (2001) ได้สรุปหลักการสอนว่าเป็น R-E-A-L : Relevant, Engaging and Active Learning และแสดงความเห็นว่าการทำงานในลักษณะโครงการ (Project Work) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบในการเรียนรู้ มีวินัย และเป็นการเรียนรู้ที่เป็น Active Learning ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาประเด็นต่างๆ ในสังคมที่เกิดขึ้นจริง ศึกษาปัญหาอุปสรรค และเรียนรู้ในการแก้ไข เรียนรู้บทบาทของพลเมืองดีในสังคมเพื่อเตรียมตัวเป็นพลเมืองดีของชาติในอนาคต

สรุป

แนวปฏิบัติสำคัญในการเรียนการสอนต้องมีการวางแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง ลงมือปฏิบัติ มีการจัดกิจกรรมหลากหลายที่เน้นการปฏิบัติ กระบวนการสร้างคุณลักษณะนิสัย รวมทั้งมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 3.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.1

เรื่องที่ 3.2 พฤติกรรมที่ต้องฝึกฝนแก่นักเรียนในวิชาหน้าที่พลเมือง

ข้อเสนอแนะสำหรับพฤติกรรมที่ต้องฝึกฝนแก่นักเรียนในวิชาหน้าที่พลเมือง เพื่อพัฒนาทักษะคุณลักษณะและลักษณะนิสัย มีดังนี้

1. การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล หรือมีข้อมูลประกอบ มีการส่งเสริมแสดงความคิดเห็นที่ไม่แรงให้นักเรียนรับตัดสินใจ ให้รู้จักการพิจารณาข้อมูลหรือมีข้อเสนอแนะทุกๆ มุมมองอย่างรอบคอบ รวมทั้งรู้จักการรอยและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2. การรู้จักสิทธิของผู้อื่น มีมารยาท และมีสัมมาคารวะ และมีไมตรีจิต กับบุคคลอื่นๆ เช่น ผู้อาวุโส เพื่อน หรือผู้อ่อนวัยวุฒิ เป็นต้น

3. การทำงานเป็นหมู่คณะ ฝึกการรู้จักวางแผนร่วมกัน และปฏิบัติงานร่วมกัน ฝึกการพูดสื่อสารทางภาษา การแสดงออกที่ถูกต้องและมีมารยาท และการให้โอกาสผู้อื่นมีโอกาสดำเนินงานของเขา และการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม

4. การร่วมมือกับผู้อื่น อาจแสดงในลักษณะของพฤติกรรมที่เต็มใจ จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อประสบการณ์หรือข้อมูล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการทำงานร่วมกัน ด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม ในลักษณะต่างๆ เช่น โครงการ การแก้ปัญหา การศึกษาค้นคว้า เป็นต้น รวมทั้งการแบ่งปันให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และขอความช่วยเหลือ

5. การมีส่วนร่วม ควรเต็มใจในการทำงานกลุ่มให้งานของกลุ่มสำเร็จด้วยดีตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถแสดงออกจากการลงมือปฏิบัติ การพูด การฟัง และสีหน้า ท่าทาง เป็นการฝึกให้นักเรียนได้รู้จักการวางตัวในสังคมให้เหมาะสม เช่นเดียวกับการทำงานเป็นหมู่คณะ

6. ความรับผิดชอบ มีการทำงานโดยมีจุดมุ่งหมาย และตรงเวลา ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การมีวินัยในการทำงาน ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง และรู้จักการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดกลางคัน โดยเน้นการฝึกความอดทนต่ออุปสรรค และต้องหาทางแก้ไขที่ถูกต้องและมีเหตุผล ซึ่งอาจนำไปสู่พฤติกรรมการรู้จักนำตนเอง (self-directed) และการปกครองตนเอง (self-governing) รวมทั้งการมีการติดตามการกระทำของตนเองที่มีผลกระทบต่อตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม ไม่จัดลักษณะทางสวัสดิภาพ ความปลอดภัย และสิทธิของผู้อื่นในกรณีที่มีความรับผิดชอบและการละเลยไม่ปฏิบัติ

7. การใฝ่รู้เป็นการรู้จักแสวงหาความรู้ ข้อมูลต่างๆ รู้จักพิจารณาข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็น รู้จักหาแนวทางปฏิบัติในการหาความรู้เพิ่มเติม จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยรู้จักไตร่ตรองอย่างมีวิจารณญาณด้วยกระบวนการคิดวิเคราะห์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งการใฝ่รู้นี้มีผลทำให้เกิดความคิด และข้อคิดที่ดีได้และการยอมรับในเหตุผลที่ดี

8. การรู้จักห่วงใยผู้อื่น สิ่งนี้มาจากการมีความยุติธรรมและเห็นผู้อื่น มีความเสมอภาค โดยเคารพในสิทธิมนุษยชน มีการปฏิบัติตนที่ดี ที่เหมาะสมและปฏิบัติตนกับเพื่อนๆ อย่างเสมอภาคกัน ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานเป็นหมู่คณะ การร่วมมือและส่งผลดีต่องานส่วนรวม

9. การมีความคิดสร้างสรรค์ การฝึกให้นักเรียนลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาต่างๆ เน้นการแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ๆ ที่มีแนวคิด และมีเหตุผลรองรับ หรือวิธีการแก้ปัญหาที่มีหลายทางเลือก รวมทั้งควรจัดกิจกรรมหลายประเภท เพราะการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่ใช้เวลานาน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรมประเพณี การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่คุ้มค่า

การรณรงค์พฤติกรรมต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้สิ่ง que ควรคำนึงถึงคุณภาพของงาน เป็นองค์ประกอบสำคัญในการวัดและประเมินผลด้วย

สรุป

พฤติกรรมที่ต้องฝึกฝนแก่นักเรียนเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน การเคารพสิทธิของผู้อื่น การร่วมมือกับผู้อื่น การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ การใฝ่รู้ การรู้จักห่วงใยผู้อื่น และมีความคิดสร้างสรรค์

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 3.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.2

เรื่องที่ 3.3 กิจกรรมหลักเพื่อบรรลุผลการเรียนรู้

กิจกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ กิจกรรมหลักต่อไปนี้ทำให้ผลการเรียนรู้ที่ตั้งเป้าหมายไว้ บรรลุตามเป้าหมายนั้น โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนได้ลงมือทำ/ปฏิบัติ ให้มีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ และนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้

กิจกรรมในห้องเรียน

1. สอนโดยตรงบอกว่าสิ่งใด/พฤติกรรมใดที่พึงประสงค์ที่นักเรียนต้องปฏิบัติอย่างไร (Value inculcation)
2. วิเคราะห์เหตุการณ์/พฤติกรรม/ ประสบการณ์/ กรณีศึกษา/ ตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม (Value analysis)
3. อภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล (Reasoning)
4. ให้แสดงจุดยืนของค่านิยมและสิ่งที่นักเรียนยึดถือ/ มีความเชื่อ (Value Clarification)
5. ตั้งคำถามแบบเปิด (Open-ended) ในประเด็นที่เป็นปัญหาหรือประเด็นขัดแย้ง มีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหา
6. สร้างสถานการณ์จำลอง/ แสดงบทบาทสมมติ/ แสดงละครสะท้อน การปฏิบัติ ความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม เจตคติของนักเรียนต่อสถานการณ์/ เหตุการณ์/ ความขัดแย้งต่างๆ
7. การประเมินแหล่งข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ
8. การศึกษาข้อมูล/กิจกรรมในชุมชน
9. ทำโครงการงาน
10. จัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง
11. จัดตั้งคณะกรรมการห้องเรียน ให้นักเรียนร่วมสร้างกฎระเบียบวินัย/ มีกรรมการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม เช่น ดูแลความสะอาด ดูแลพฤติกรรม ดูแลทรัพย์สินของนักเรียนและห้องเรียน เป็นต้น
12. ให้นักเรียนเลือกคนดีประจำห้องเรียนในรอบหนึ่งเดือนหรือระยะเวลาตามที่นักเรียนทั้งห้องมีมติเห็นร่วมกัน

กิจกรรมเสริมหลักสูตร

- สภานักเรียน
- คณะกรรมการนักเรียน
- กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี-ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์
- กิจกรรมชุมชน
- กิจกรรมชมรมต่างๆ
- กิจกรรมวันสำคัญ

กิจกรรมที่หลากหลายที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ครูต้องมีการวางแผนที่ดี จัดกิจกรรมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหา ความสามารถ วุฒิภาวะ และความสนใจของนักเรียน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

สรุป

กิจกรรมที่จะนำไปสู่การเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ล้วนเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้งสิ้น มีทั้งการให้นักเรียนลงมือปฏิบัติโดยมีการใช้กระบวนการคิด มีการพัฒนาค่านิยม ฝึกการแก้ปัญหา และฝึกการสื่อสารและการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 3.3 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.3

ตอนที่ 4 สื่อและแหล่งการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 4.1 แนวทางการใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนสำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง มีหลากหลายซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายได้อย่างชัดเจน ในขณะที่ตัวสื่อต่างๆ ก็ช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายมากขึ้นด้วย สื่อการเรียนการสอนในวิชาหน้าที่พลเมืองที่ใช้เป็นหลักส่วนมากจะเป็นประเภทวัสดุ สิ่งพิมพ์ และกราฟิก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและให้ความรู้ที่ทันสมัย เช่น ข่าว และเหตุการณ์ปัจจุบันในประเทศและต่างประเทศ แนวทางการใช้สื่อการเรียนการสอนต่อไปนี้จะเน้นแหล่งข้อมูลประเภทสื่อมวลชนและสื่อกราฟิกที่สำคัญต่อไปนี้ (วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2554)

หนังสือพิมพ์

การวิเคราะห์หนังสือพิมพ์จะทำให้นักเรียนได้เข้าใจหนังสือพิมพ์ยิ่งขึ้น และเป็นการเพิ่มพูนความสามารถในการตัดสินใจ เนื้อหาหนังสือพิมพ์สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ก่อนที่จะตัดสินใจ นักเรียนจะต้องมีการเตรียมตัวเพื่อวิเคราะห์หนังสือพิมพ์ประกอบในการเตรียมตัวเพื่อวิเคราะห์หนังสือพิมพ์มีดังนี้

1. การอ่านข้อความจากหนังสือพิมพ์และตัดสินใจโดยแยกได้ว่า
 - 1.1 ประโยคที่บรรยายความ
 - 1.2 ประโยคที่แสดงความจริง
2. การชี้ได้ว่าอะไรคือการแสดงความคิดเห็นจากเนื้อหาในบทความ
3. การรวบรวมความจริงและความคิดเห็นจากแหล่งอื่นๆ
4. การฟังความจริง และข้อคิดเห็นต่างๆ
5. การตัดสินใจ

หลักเกณฑ์สำคัญในการประเมินข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ มีดังนี้

1. ความเชื่อถือได้ของผู้เขียน ใครเป็นผู้เขียนเรื่อง มีชื่อเสียงและมีความเป็นอคติเพียงไร
2. ความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล
3. ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องราวที่ผู้รายงานได้เห็นจากเหตุการณ์จริง ไม่ใช่เป็นข่าวลือ หรือฟังมาอีกทอดหนึ่ง
4. ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับข่าว เช่น
 - 4.1 ข้อความสำคัญมีการอธิบายอย่างถูกต้องหรือไม่
 - 4.2 ข้อโต้แย้งมีการอธิบายอย่างมีเหตุผลหรือไม่
 - 4.3 มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ระหว่างความจริงและความคิดเห็นหรือไม่
 - 4.4 การพาดหัวข่าวหรือประโยคนำของข่าวตรงกับเนื้อหาข่าวหรือไม่

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้หนังสือพิมพ์

1. ให้นักเรียนเตรียมหาเกณฑ์ที่จะวิเคราะห์หนังสือพิมพ์
2. เลือกหนังสือพิมพ์หลายฉบับเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของเนื้อหาข่าว
3. ศึกษาการ์ตูนและภาพประกอบพร้อมด้วย
4. อภิปรายว่าข้อมูลจากหนังสือพิมพ์มีผลกระทบต่อประชาชนกลุ่มใดและอย่างไร
5. อภิปรายความสำคัญของการอ่านหนังสือพิมพ์
6. อภิปรายคุณค่าทางการศึกษาที่ได้จากหนังสือพิมพ์

ถ้านักเรียนได้มีการเรียนการใช้หนังสือพิมพ์อย่างมีประสิทธิภาพ เขาก็จะได้พัฒนาทักษะในการคิดและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้การโฆษณาต่างๆ สามารถนำมาใช้ฝึกการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ เพราะการวิเคราะห์โฆษณาต่างๆ นั้นนักเรียนจะได้มีโอกาสตรวจสอบทั้งความเป็นอคติและการใช้เทคนิคการโฆษณาด้วย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จากการโฆษณาและตรวจสอบความเป็นอคติต่างๆ

1. ครูให้นักเรียนตรวจสอบคำพูดหรือข้อความทั่วไปที่แสดงถึงการชักชวนหรือจูงใจมากกว่าการอธิบายหรือการบอกเล่าข้อเท็จจริง
2. ครูให้ตรวจสอบว่าในข้อมูลนั้นมีข้อเท็จจริง และการแปลความหมายหรือการตีความของผู้เขียนเพียงใดบ้าง
3. ครูยกตัวอย่างคำโฆษณาที่เป็นถ้อยคำหรือสำนวนต่างๆ
4. ครูให้นักเรียนฝึกประเมินคุณค่าของการโฆษณาในแง่ของ
 - 4.1 ความซื่อสัตย์
 - 4.2 การแสดงเหตุผล
 - 4.3 การสื่อสารข้อมูล

วารสาร

วารสารเป็นสื่อมวลชนที่เป็นสิ่งพิมพ์เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ วารสารที่สามารถนำมาใช้ฝึกทักษะการใช้แหล่งข้อมูล และทักษะการคิด ได้แก่ วารสารที่ให้ข่าวสารต่างๆ เช่น วารสารการท่องเที่ยว วารสารทางราชการ วารสารทางสังคมและเศรษฐกิจทั้งของรัฐบาลและเอกชน วารสารทั้งหมดดังกล่าวควรมีแนวทางทั้งเสรีนิยมและอนุรักษ์นิยม ทั้งนี้เพราะวารสารเหล่านี้ให้เนื้อหาหรือข้อมูลทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นอย่างดี

วารสารที่ให้ข่าวสารเหล่านี้มักเรียนจะตรวจสอบความถูกต้องและติดตามเรื่องราวอย่างละเอียด แต่วารสารยังมีข้อจำกัดกว่าหนังสือพิมพ์ ต่อไปนี้

1. ข่าวที่เสนอไปไม่ใช่เป็นข่าวใหม่
2. การเสนอข่าวหรือข้อมูลจำกัดประเภทของผู้สนใจ
3. ข้อมูลที่ลงในวารสารจะถูกเสนอให้ง่ายเข้าหรือมีการเสริมแต่งมากขึ้น
4. ข้อมูลที่เสนอส่วนมากจะเสนอแนวคิดด้านเดียว

แต่อย่างไรก็ตามวารสารก็ยังมีประโยชน์ในการฝึกทักษะการใช้แหล่งข้อมูลด้วยการคิดอย่างมี
 วิจารณ์ญาณ ดังนี้

1. เสนอข้อมูลหรือภูมิหลังให้นักเรียนเข้าใจเรื่องราวได้ง่าย
2. เสนอข้อมูลทั้งที่เป็นความจริงและความคิดเห็น
3. สามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมได้มากกว่าหนังสือพิมพ์
4. มีระดับความยากง่ายของการอ่านเหมาะสำหรับประเภทของผู้ที่สนใจ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อฝึกการใช้วารสารเป็นแหล่งข้อมูล ครูสามารถใช้หลักเกณฑ์
 เดียวกับการใช้หนังสือพิมพ์

โทรทัศน์และวิทยุ

โทรทัศน์และวิทยุมีอิทธิพลต่อนักเรียนมาก รายการต่างๆ สามารถนำมาใช้ในการสอนวิชาสังคม
 ศึกษาได้เป็นอย่างดี ทั้งโทรทัศน์และวิทยุอาจกลายเป็น “electronic chalkboard” ของครูได้

รายการโทรทัศน์ และวิทยุที่สามารถนำมาใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษา คือ

1. รายการโฆษณา
2. รายการเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมและสังคม
3. รายการเกี่ยวกับวันพิเศษหรือวันสำคัญ
4. รายการข่าวภายในประเทศ และต่างประเทศ
5. รายการสรุปและวิเคราะห์ข่าว
6. รายการโทรทัศน์หรือวิทยุเพื่อการศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้รายการโทรทัศน์และวิทยุ มีดังนี้

1. ครูต้องคอยติดตามรายการต่างๆ ซึ่งจะมีการประกาศล่วงหน้า
2. ครูให้นักเรียนจัดตั้งกรรมการเลือกชมหรือฟังรายการโทรทัศน์ และวิทยุที่มีประโยชน์ต่อ
 เนื้อหาทางสังคมศึกษา
3. ครูมอบหมายให้นักเรียนได้ชมหรือฟังรายการล่วงหน้า
4. ครูจัดการอภิปรายเกี่ยวกับแนวคิดที่สำคัญ และวิธีการให้ข้อมูลจากรายการ
5. ครูฝึกให้นักเรียนประเมินคุณค่าในแง่ของ
 - 5.1 ข้อมูล
 - 5.2 การให้เหตุผล
 - 5.3 ความเชื่อถือได้

การ์ตูน

การ์ตูนเป็นเครื่องมือที่ใช้ฝึกการแปลความหมายต่างๆ การ์ตูนสะท้อนความคิดเห็นด้านการเมือง
 และประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ครูสามารถรวบรวมการ์ตูนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม การเมือง และ
 ค่านิยม ลักษณะสำคัญของเนื้อหาที่ได้จากการ์ตูน คือ สัญลักษณ์ที่แสดงในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำเสนอ
 ความคิดเห็น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ภาพการ์ตูน

1. ครูเลือกการ์ตูน โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะและประสบการณ์ของนักเรียน รวมทั้งเกี่ยวข้องกับบทเรียน
2. ครูเตรียมคำถามง่ายๆ เพื่อเป็นแนวคิด คำถามมีดังนี้
 - การ์ตูนแสดงแนวคิดอะไรบ้าง
 - การ์ตูนต้องการแสดงความรู้สึกอะไรแก่ผู้อ่าน
 - นักเรียนเรียนคิดว่าคนหรือสิ่งที่มีอยู่ในภาพมีความรู้สึกอย่างไร และทำไมนักเรียนคิดเช่นนั้น
 - ทำไมคนหรือสิ่งที่เสนอในการ์ตูนจึงมีความรู้สึกเช่นนั้น
 - นักเรียนคิดว่าการ์ตูนสะท้อนเหตุการณ์ในชีวิตจริงหรือไม่
 - การ์ตูนแสดงข้อมูลที่เป็นอคติหรือไม่ ถ้ามีคืออะไร
 - การ์ตูนเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้หรือไม่ ให้นักเรียนแสดงเหตุผล
 - การ์ตูนที่แสดงนั้นใช้สัญลักษณ์อะไรบ้าง
3. ครูให้นักเรียนตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าเสนอจากการ์ตูน
4. ครูให้นักเรียนแยกตัวอย่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับสิ่งที่แสดงจากการ์ตูน
5. ครูให้นักเรียนฝึกแสดงแนวคิดของเรื่องราวหรือเหตุการณ์จากการ์ตูน และอภิปรายแนวคิดต่างๆ เหล่านี้
6. ครูให้นักเรียนดูการ์ตูน และฝึกให้ใส่ข้อความหรือบทสนทนาด้วยตนเอง อาจใช้การ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ไทย และต่างประเทศ เป็นการฝึกเรื่องคำนิยมด้วย

กราฟิก

สื่อกราฟิก ที่สำคัญคือ แผนผังกราฟิก (Graphic organizers) เป็นเครื่องมือสำคัญที่นักเรียนได้แสดงกระบวนการคิดที่เป็นรูปธรรม แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจต่างๆ โดยผ่านกระบวนการคิด กิจกรรมในการเรียนรู้จะต้องเน้นการสร้างองค์ความรู้ ทั้งนี้ผู้เรียนได้เห็นข้อเท็จจริง สามารถสรุปเป็นมโนทัศน์ และสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่างๆ ให้เกิดเป็นหลักการทั้งหมดของการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำมาสู่การแก้ปัญหาหรือการใช้ประโยชน์ได้ หรือนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์มีเนื้อหาในวิชาหน้าที่พลเมือง ต้องใช้สื่อกราฟิกในการคิดวิเคราะห์สรุปเพื่อหาคำตอบ เช่น

1. การสรุปเรื่องความสำคัญ ประโยชน์และการเห็นคุณค่า
2. ขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติตามกฎกติกา ระเบียบต่างๆ และการแก้ปัญหา
3. การเสนอองค์ประกอบสำคัญ
4. การประยุกต์ใช้กระบวนการหรือแนวคิดไปสู่การปฏิบัติในเนื้อหาศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย พระบรมราชาบาท การใช้สินค้าไทย กระบวนการประชาธิปไตย การรู้เท่าทันสื่อ การแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี เป็นต้น

แผนผังกราฟิก ซึ่งเป็นสื่อกราฟิกสำคัญ ได้แก่ แผนภูมิต่างๆ เช่น แผนภูมิ tree charts, แผนภูมิ timeline, web, spider map, mind map, fishbone map, แผนภูมิ flow charts, แผนภูมิ comparison charts เป็นต้น

แผนผังกราฟิก มีความแตกต่างกันในการนำเสนอ เช่น การนำเสนอลำดับขั้นตอนของข้อมูล การแยกแยะข้อเท็จจริง การแสดงประเด็นสำคัญ และความเกี่ยวข้อง การเปรียบเทียบ กระบวนการ ความต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ที่มีเหตุและผล กระบวนการแก้ปัญหา เป็นต้น

หลักการใช้แผนผังกราฟิกในการเรียนการสอน

1. ครูต้องเข้าใจลักษณะและการสื่อความหมายของกราฟิกในรูปแบบต่างๆ เพื่อการเลือกใช้ให้ตรงตามจุดประสงค์และเนื้อหาสาระ
2. จุดประสงค์ในการใช้แผนผังกราฟิก คือ การฝึกการวิเคราะห์ สังเคราะห์และเชื่อมโยงสัมพันธ์ของข้อมูล
3. ใช้แผนผังกราฟิกในการทำกิจกรรม ในตอนใดตอนหนึ่งของกระบวนการสอน เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative) การใช้กระบวนการแก้ปัญหา การระดมสมอง การสอนแบบโครงการ การสรุป การสังเกตเหตุการณ์หรือร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

สรุป

สื่อการเรียนการสอนประเภทสื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร โทรทัศน์และวิทยุ การ์ตูน และสื่อกราฟิก ได้แก่ แผนผังกราฟิก ซึ่งการใช้สื่อดังกล่าว จะต้องมีการวิเคราะห์การเลือกใช้ มีการวางแผนการดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่อง 4.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 4.1

เรื่องที่ 4.2 แนวทางการใช้แหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งความรู้ให้นักเรียนได้รับความรู้หรือประสบการณ์ในวิชาหน้าที่พลเมือง ที่สำคัญคือแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งสามารถเสริมความสมบูรณ์ในการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ โดยเฉพาะจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดี การเห็นคุณค่า การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ การประยุกต์ การเผยแพร่ความเป็นไทย และการเทิดทูนสถาบันของชาติ และการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สถานที่และบุคคล ดังต่อไปนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่

- 1) แหล่งการเรียนรู้ที่รัฐหรือประชาชนจัดตั้ง เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วัฒนธรรม อุทยานแห่งชาติ ตลอดจนหน่วยงานและสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น
- 2) สถาบันของชุมชน ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร มัสยิด ตลาด โรงงานในหมู่บ้าน ชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลในชุมชนที่เป็นศูนย์รวม หรือบ่อเกิดขององค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ในชุมชน

สรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เหมาะสมในวิชาหน้าที่พลเมือง ได้แก่ รัฐสภา ศาล พิพิธภัณฑ์ อุทยานแห่งชาติ ปุชนิยสถานทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นชาติ บุคคลที่ทำหน้าที่ด้านการปกครอง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม/ด้านอาชีพ ช่างฝีมือทางหัตถกรรม เป็นต้น

การใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในการเรียนการสอน

การใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนคือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนในการศึกษาข้อมูลต่างๆ เป็นการลงมือปฏิบัติที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ ดังแนวทางต่อไปนี้

1. ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้นั้นๆ เพื่อนำมาออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยเติมเต็มความรู้ ทักษะ และพัฒนาทั้งคุณลักษณะ รวมทั้งเจตคติ ที่ตรงเป้าหมาย และสอดคล้องกับหลักสูตร

2. การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีหลักการ 2 แนวทาง คือ การนำนักเรียนไปยังแหล่งการเรียนรู้ โดยพานักเรียนไปศึกษาข้อมูลต่างๆ ในชุมชน หรือเชิญบุคคลที่เป็นผู้รู้มาในโรงเรียน

3. การจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ อาจทำได้หลายรูปแบบ ได้แก่

- 1) การไปรับความรู้/ ข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ เช่น การไปศึกษาดูงานที่รัฐสภา ศาล หรือศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น
- 2) การออกไปเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ เช่น ไปศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การไปศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมวันสำคัญ และการรณรงค์ดูแลสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การสังเกต/รณรงค์ในการเลือกตั้ง เป็นต้น

- 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากบริการสังคม (Community service-learning) หรือเรียกว่า การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม ซึ่งถือว่าเป็นการฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีส่วนร่วมทางสังคม การเรียนรู้จากการบริการสังคมเป็นการจัดการสอนที่นำไปสู่การพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติควบคู่กับเนื้อหาสาระ ซึ่งอาจเรียกการเรียนรู้นี้ว่าเป็น Academic service-learning ดังนั้นการเรียนรู้จากการบริการสังคม เป็นการบูรณาการบริการสังคม (Community service) กับการเรียนรู้ด้านวิชาการในหลักสูตร (Academic learning) ที่เน้นทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แสดงความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง (วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (พานิช), 2555) เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญและการมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม/ชุมชน เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคม/ชุมชน

ตัวอย่างโครงการการเรียนรู้จากการบริการสังคมเช่น การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การดูแลปลูกต้นไม้ริมทาง การดูแลการทิ้งขยะให้ถูกต้อง การดูแลรักษาโบราณสถานในท้องถิ่น การรีไซเคิล จัดโครงการรณรงค์ลดภาวะปัญหาโลกร้อน และรณรงค์ปัญหาลดมลภาวะในโรงเรียน/ชุมชน เป็นต้น

สรุป

แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนซึ่งมีทั้งประเภทสถานที่ และบุคคล โดยแนวทางสำคัญในการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนคือ การนำนักเรียนไปยังแหล่งการเรียนรู้หรือเชิญบุคคลมาที่โรงเรียน โดยต้องมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์จริง จึงจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงการปฏิบัติตนของบุคคลกับสังคม/ชุมชนในการเตรียมตัวเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 4.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 4.2

ตอนที่ 5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

เรื่องที่ 5.1 แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง จะเน้นพฤติกรรม การปฏิบัติ เจตคติ ทักษะ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้นแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียน มีดังนี้

1. การวัดและประเมินผลด้านทักษะ/การปฏิบัติเป็นการวัดกระบวนการและ/หรือผลงาน โดยต้องคำนึงถึงผลการเรียนรู้ กระบวนการที่ต้องการวัด และผลที่ต้องวัด ซึ่งส่วนใหญ่ใช้การสังเกต จึงต้องมีการกำหนดสิ่งที่วัดให้ชัดเจน และระดับคุณภาพของสิ่งที่ต้องการวัด เช่น การแสดงความเคารพด้วยการไหว้ผู้อาวุโส ต้องรู้จักการวางมือ การก้มศีรษะ และการควบคุมร่างกายให้เรียบร้อย ถูกต้อง และวัดคุณภาพที่อาจเป็น ดี พอใช้ และต้องปรับปรุง ซึ่งกรณีนี้อาจใช้มาตราประมาณค่า (Rating) เป็นเกณฑ์การประเมินผล ตามความเหมาะสม หรือการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ คือ ต้องปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งระดับคุณภาพของการปฏิบัติอาจเป็น ดี พอใช้ และต้องปรับปรุง ในกรณีนี้อาจใช้ Scoring rubrics เป็นเกณฑ์การประเมิน

2. การวัดประเมินผลด้านจิตพิสัย เป็นการวัดความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคล ซึ่งมีความซับซ้อน โดยมีประเด็นเจตคติ ค่านิยม ความพึงพอใจ การประเมินผลด้านจิตพิสัย เป็นการประเมินเป็นรายบุคคล การประเมินจิตพิสัย จะต้องมีการประเมินคุณลักษณะย่อย ในวิชาหน้าที่พลเมืองอาจใช้แบบให้ประเมินน้ำหนัก โดยตอบมากที่สุดถึงน้อยที่สุด หรือการประเมินความสำคัญโดยตอบว่า เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เช่น การวัดทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวอย่าง

ข้อความ	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยมาก
1. ทุกคนต้องให้เกียรติกันและกัน				
2. ไม่สมควรแสดงกิริยาถูกผู้อื่น				
3. ทุกคนควรช่วยเหลือกันและกัน				
ฯลฯ				

สรุป

การจัดประเมินผลด้วยทักษะ/การปฏิบัติ เป็นการวัดกระบวนการและ/หรือผลงาน ส่วนการวัดประเมินด้านจิตพิสัยเป็นการวัดความรู้สึกหรืออารมณ์ มีประเด็นเจตคติ ค่านิยม รวมทั้งความพึงพอใจ

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 5.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 5.1

เรื่องที่ 5.2 วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลจะต้องสอดคล้องจุดเน้นของรายวิชา ซึ่งแสดงออกโดยผลการเรียนรู้ ทั้งนี้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองจะเน้นผลการเรียนรู้ที่เป็นการปฏิบัติ พฤติกรรม เจตคติ ทักษะ ต่อไปนี้คือตัวอย่างของวิธีการและเครื่องมือสำหรับผลการเรียนรู้ที่ปรากฏในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ผลการเรียนรู้	วิธีการ	เครื่องมือ
การปฏิบัติตน การมีส่วนร่วม การแสดงออก การชักชวน การเป็นแบบอย่าง	การสังเกต การสอบถาม การตรวจสอบจากบันทึก พฤติกรรม/ กิจกรรมของนักเรียน การสื่อสารด้วยวาจา	<ul style="list-style-type: none"> ● แบบประเมินพฤติกรรม <ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติ - กระบวนการ <ul style="list-style-type: none"> • การทำงาน/ความตั้งใจ - การนำเสนอ - การทำโครงการ ● แบบประเมินพฤติกรรมจากสถานการณ์จริง/ บันทึกพฤติกรรมของนักเรียน/บันทึกการอภิปราย
เห็นคุณค่า รู้คุณค่า เห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์	การสังเกต การสอบถาม การตรวจสอบจากบันทึกของนักเรียน (reflection)	<ul style="list-style-type: none"> ● แบบสำรวจความคิดเห็นความพึงพอใจ ● แบบสัมภาษณ์ ● แบบประเมินตนเอง/ครู/เพื่อน/ผู้ปกครอง ● แบบประเมินพฤติกรรมจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้
การยอมรับ	การสังเกต การสำรวจความรู้สึก การตรวจสอบจากแบบสะท้อนการเรียนรู้ (reflection)	<ul style="list-style-type: none"> ● แบบวัดเจตคติ ● แบบประเมินพฤติกรรมจากการสะท้อนการเรียนรู้
การแก้ปัญหา	การตรวจสอบ	<ul style="list-style-type: none"> ● แบบประเมินกระบวนการแก้ปัญหา ● แบบตรวจสอบรายการ

สรุป

วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีหลากหลาย ซึ่งวิธีการและเครื่องมือต้องสอดคล้องกันกับผลการเรียนรู้ด้วย

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 5.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 5.2

ใบงานที่ 1.1

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

วิเคราะห์จุดเด่น ของความหมาย ความเป็นพลเมือง

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

1. ความเป็นสมาชิกของสังคม
2. มีหน้าที่/ ความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ

ใบงานที่ 1.2

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

วิเคราะห์จุดเด่น ของความหมายของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

1. การพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ
2. การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีแก่สังคม
3. ใช้กระบวนการศึกษาเป็นกลไกสำคัญ

ใบงานที่ 1.3

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

อธิบายพื้นฐานความเป็นพลเมืองไทยในสังคมประชาธิปไตย และประโยชน์ที่นำมาปฏิบัติได้จริง

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

พื้นฐาน ปัจจัย มีหลัก 3 ประการ

1. การเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
2. เคารพวิถีเสรีภาพ และกฎกติกาของสังคม
3. ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

ประโยชน์

สังคมมีความสุข ประเทศได้พัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

ใบงานที่ 2.1

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 2 วิชาหน้าที่พลเมืองกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

จงวิเคราะห์ยุทธศาสตร์โครงสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเด็นต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ของระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียน
2. ปัจจัยการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

1. มีการจัดเนื้อหาของกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อเนื่องด้วยวัยและวุฒิภาวะของนักเรียนในระดับครอบครัว ห้องเรียน โรงเรียน ชุมชน และสังคม เน้นการขยายประสบการณ์และมีระดับความลึกของเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับการรับรู้และระดับความสามารถในการรับรู้และลงมือปฏิบัติตามวัยและวุฒิภาวะของนักเรียน
2. อธิบายตามเหตุผลของแต่ละท่านได้ แต่ควรครอบคลุม 2 ประเด็น ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยที่สนับสนุนคือผู้บริหาร /ศึกษานิเทศก์ รวมทั้งกระทรวงศึกษาธิการ

ใบงานที่ 2.2

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 2 วิชาหน้าที่พลเมืองกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

วิเคราะห์จุดเน้นของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในประเด็นต่อไปนี้

1. เป้าหมาย และจุดเน้นสำคัญของวิชา
2. ผลการเรียนรู้โดยรวม
3. การจัดการเรียนรู้
4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

1. การเป็นพลเมืองดีของชาติไทย โดยมีจุดเน้นคือ ความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนพระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระมุข ปรงดองมีสमानฉันท์ และมีวินัยในตนเอง
2. ผลการเรียนรู้เน้นการปฏิบัติ/พฤติกรรม รวมทั้งการพัฒนาคุณลักษณะ
3. การจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดการเรียนรู้ในแต่ละจุดเน้นทั้ง 5 และการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
4. การวัดและประเมินผลการปฏิบัติ พฤติกรรม และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา

ใบงานที่ 3.1

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 3 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นไทย

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

จงอธิบาย แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ตามหลักการสอน R - E - A - L ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูในประเด็นต่อไปนี้

หลักการสอน	บทบาทครู
R	
E	
A	
L	

เฉลย	
หลักการสอน	บทบาทครู
R	ใช้วิจารณญาณในการเลือกประเด็นที่เป็นจริง
E	ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง
A	ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม/ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
L	ครูจัดให้นักเรียนทำงานกลุ่มเล็ก เปิดโอกาสให้นักเรียนระดมความคิดอย่างมีอิสระ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในเกณฑ์การประเมินคุณภาพของงาน มีการจัดการเรียนรู้หลายรูปแบบ

ใบงานที่ 3.2

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 3 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

จงวิเคราะห์กิจกรรมสำคัญที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมที่ต้องฝึกฝนแก่นักเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

การอภิปราย การทำโครงการ การจัดกิจกรรมรณรงค์ การเน้นการส่งงานที่มอบหมายให้ตรงเวลา การเสนอแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ การศึกษาค้นคว้า ตามมอบหมายหรือตามความสนใจ การประเมินแหล่งข้อมูลและการนำเสนอผลงานที่สร้างสรรค์ เป็นต้น

ใบงานที่ 3.3

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 3 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทย

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

กิจกรรมต่อไปนี้ มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไร

กิจกรรม	วัตถุประสงค์ที่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
ตัวอย่าง สารนิมรดกไทย	ให้นักเรียนได้มีมารยาทไทยที่ถูกต้องด้วยการปฏิบัติให้เห็น
1. อภิปรายประโยชน์จากการมีมารยาทที่ดีงาม	
2. เขียนตารางผลกระทบจากความขัดแย้ง	
3. กำหนดสถานการณ์ให้แสดงบทบาทต่างๆ ในการตัดสินใจ	
4. ติดตามข่าวสารและวิเคราะห์ข่าว	
5. เสนอการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน และนำไปใช้ในสถานที่ต่าง ๆ	

เฉลย

กิจกรรม	วัตถุประสงค์ที่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
1. อภิปรายประโยชน์จากการมีมารยาทที่ดีงาม	ให้นักเรียนเข้าใจประโยชน์ของการมีมารยาทที่ดีงามด้วยการแสดงความคิดเห็น
2. เขียนตารางผลกระทบจากความขัดแย้ง	ให้นักเรียนวิเคราะห์ผลกระทบต่างๆจากความขัดแย้ง
3. กำหนดสถานการณ์ให้แสดงบทบาทต่างๆ ในการตัดสินใจ	ให้นักเรียนรู้จักตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ
4. ติดตามข่าวสารและวิเคราะห์ข่าว	ให้นักเรียนเป็นผู้ที่สนใจติดตามข่าวและวิเคราะห์ข่าว ทั้งเป็นส่วนหนึ่งของคุณลักษณะพลเมือง
5. เสนอการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน และนำไปใช้ในสถานที่ต่าง ๆ	ให้นักเรียนรู้จักหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ในประเด็นของปัญหาสิ่งแวดล้อม

ใบงานที่ 4.1

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 4 สื่อและแหล่งการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

สื่อการสอนต่อไปนี้เป็นประโยชน์หรือช่วยสนับสนุนนักเรียนในทักษะหรือคุณลักษณะใด

สื่อ	ประโยชน์
1. หนังสือพิมพ์	
2. การโฆษณาสินค้า	
3. วารสารการท่องเที่ยว	
4. รายการข่าวจากโทรทัศน์/วิทยุ	

เฉลย

สื่อ	ประโยชน์
1. หนังสือพิมพ์	ทักษะการอ่าน การวิเคราะห์ การประเมิน การอภิปราย
2. การโฆษณาสินค้า	การประเมิน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ
3. วารสารการท่องเที่ยว	การวิเคราะห์ รวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า
4. รายการข่าวจากโทรทัศน์/วิทยุ	การวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ส่งเสริมความสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง

ใบงานที่ 4.2

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 4 สื่อและแหล่งการเรียนรู้สำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

เลือกแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมา 1 ประเภท และท่านจะจัดกิจกรรมอย่างไรสำหรับการเรียนรู้ดังกล่าว

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

ตัวอย่าง โรงงานทอผ้าไหม กิจกรรมคือ อาจจัดให้นักเรียนไปศึกษาข้อมูลการทอผ้า เช่น วิธีการ
การเลือกใช้วัสดุ การออกแบบลวดลายสีสรรต่างๆ รวมทั้งอาจฝึกงานง่ายๆ เช่นการเตรียมอุปกรณ์หรือฝึก
ทอผ้าขั้นพื้นฐาน เป็นต้น หรือเชิญช่างฝีมือทอผ้ามาที่สถานศึกษาและมาเล่าประสบการณ์การทอผ้าให้
นักเรียนฟัง เป็นต้น

ใบงานที่ 5.1

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 5 แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

- 1) การวัดและประเมินผลด้านทักษะ/การปฏิบัติ และจิตพิสัยมีความแตกต่างกันอย่างไร
- 2) ยกตัวอย่างผลการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติทั้งพฤติกรรมและเจตคติมาอย่างละ 1 ตัวอย่าง (รวม 2 ตัวอย่าง)

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลย

- 1) ทักษะ/การปฏิบัติเน้นกระบวนการ/ผลงาน ส่วนจิตพิสัยเน้นความรู้สึก เจตคติ อารมณ์ความพึงพอใจและค่านิยม
- 2) - ปฏิบัติตนตามพระราชโองการด้านความเอื้อเฟื้อ ความสามัคคีและความพอเพียง (การปฏิบัติ)
- เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น (เจตคติ)

ใบงานที่ 5.2

ชื่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง
ตอนที่ 5 แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

คำชี้แจง ตอบคำถามต่อไปนี้

จงระบุวิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลของผลการเรียนรู้ต่อไปนี้

ผลการเรียนรู้	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย		
2. การยอมรับในสังคมพหุวัฒนธรรม		
3. การประยุกต์ใช้หลักการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง		

เฉลย

ผลการเรียนรู้	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย	- การสังเกต - การสอบถาม	● แบบประเมินพฤติกรรมจากการทำกิจกรรม
2. การยอมรับในสังคมพหุวัฒนธรรม	- สัมภาษณ์ความคิดเห็น	● แบบวัดเจตคติ ● แบบสอบถามความคิดเห็น ● แบบสัมภาษณ์
3. การประยุกต์ใช้หลักการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง	- การตรวจสอบ	● แบบประเมินกระบวนการแก้ปัญหา ● แบบตรวจสอบรายการ